

ÖĞRETMENLERİN ÇOCUĞA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMAR ALGILARININ İNCELENMESİ¹

Arş. Gör. Semra KİYE²

Prof. Dr. Metin PİŞKİN³

ÖZET

Çocuğa yönelik cinsel istismar, çocuktan yaşça büyük veya olgun bir veya birden çok kişinin, güç veya otorite kullanarak, çocuğu zorlayarak ve şiddet uygulayarak cinsel faaliyetlere dâhil etmesidir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre 2017 yılında Türkiye'de toplam 18601 çocuk cinsel istismara uğramıştır. Çocukların, ailelerinden sonra en uzun süre geçirdikleri kurumun okul olduğu dikkate alındığında, öğretmenlerin konumunun son derece önemli olduğu görülür. Bu araştırmanın amacı, ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin çocuğa yönelik cinsel istismar olgusuna ilişkin algılarını belirlemektir. Araştırma verileri Ankara ili Keçiören ilçesinde iki ayrı ortaokulda görev yapan ve kıdemi 5-15 yıl arasında değişen 20 öğretmenle yüz yüze yapılan bireysel görüşmelerle toplanmıştır. Bu araştırma, nitel araştırma desenleri arasında yer alan durum çalışması deseninde yürütölmüş, verilerin analizinde nitel araştırma analiz tekniklerinden içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Bulgulara göre öğretmenler cinsel istismarı, çocuğun bedenine, saçına-başına dokunmak, cinsel içerikli konuşmak, cinsel olarak kötü niyetli tutum sergilemek ve çocuğa cinsel içerikli video izletmek olarak tanımlamışlardır. Cinsel istismar konusunda risk faktörlerinin neler olduğu sorulduğunda, öğretmenler sevgi ve ilgi göstermeyen ailede büyümeyi, aile içi iletişimsizliğin olmasını, boşanmış bir ailenin çocuğu olmayı, ergenlik veya ergenlik öncesi dönemde olmayı ve alt sosyo-ekonomik düzey ailede büyümeyi risk faktörleri olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bulgular ayrıca, öğretmenlerin çok büyük bir bölümünün çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda herhangi bir eğitim almadıklarını, ancak cinsel istismarı birçok yönüyle tanımlayabildiklerini ortaya koymuştur. Son olarak, yasal bildirim yükümlölüğünü bilen öğretmenlerin sayısının araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından az olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cinsel İstismar, Çocukluk, ÖĞretmen Görüşleri

¹Bu araştırmanın bir kısmı 25-27 Ekim 2018 tarihlerinde Samsun'da düzenlenmiş olan 20. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

² Ankara Üniversitesi EĞitim Bilimleri Faköltesi PDR Anabilim Dalı, kiyesemra@gmail.com

³ Ankara Üniversitesi EĞitim Bilimleri Faköltesi PDR Anabilim Dalı, metinpiskin@gmail.com

EXAMINATION OF PERCEPTIONS OF TEACHERS ABOUT SEXUAL ABUSE FOR CHILDREN

ABSTRACT

Child sexual abuse is the behavior when someone older or more powerful than a child is inducing sexual activities with the child by using force and authority, strain and violence. According to the data of Turkish Statistical Institute (TUIK), a total of 18601 children have been exposed to sexual abuse in 2017, in Turkey. Teachers have an important role in preventing sexual abuse, since they spend long time with children at school. Therefore, the purpose of this research is to determine the views of teachers on child sexual abuse. The participants were 20 teachers (6 males, 14 females), who work in secondary schools in Ankara province, and have 5-15 years of teaching experience. The research of this case study was conducted with a qualitative research design. In the analysis of the data, content analysis technique was used. Teachers were asked which behaviors will consider as child sexual abuse and they listed touching child's body, talking with sexual content, abusive attitude, and watching videos with sexual content. When teachers were asked about what the risk factors are for a child to fall victim of sexual abuse, they mentioned having grown up in families who do not show love and interest, families with communication problems, divorced family, being in adolescence or pre-adolescence, and having a lower socio-economic background. The data indicated that a great majority of teachers did not receive any special training on child sexual abuse. However, teachers have been able to identify the child sexual abuse in many ways.

Keywords: Sexual Abuse, Childhood, Teachers' Views

GİRİŞ

Çocuk cinsel istismarı hemen hemen tüm dünyada önemli bir problem olarak görülmesine rağmen, evrensel bir tanıma sahip değildir. Alan yazında birbirine benzeyen ve farklılaşan tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin Finkelhor'a (1984) göre cinsel istismara uğrayan çocuk ya kendisinden yaşça büyük veya olgun biriyle cinsel bir faaliyet içerisinde, ya çocuğu bu duruma sokan kişiler onunla bir otorite ilişkisi ya ailevi/ koruyucu bir ilişki içerisinde ya da çocuk bu duruma şiddet, zorbalık veya kandırılma/ikna yoluyla maruz kalmaktadır. İşçibaşı (2005) çocuk cinsel istismarını, çocukları tek başına veya herhangi bir yaşta aynı cins veya karşı cinsten başka bireylerle, açıkça veya gizlice cinsel faaliyetlere katılması için kandırmak, ikna etmek veya zorlamak olarak tanımlamıştır.

Rowan (2006) da diğer tanımlara paralel biçimde, çocuk cinsel istismarında daha güçlü olan yetişkin veya daha olgun/büyük olanın çocuğun zayıflığından yararlanmasının söz konusu olduğunun altını çizmektedir. Çocuğa karşı baskı, zorlama ve tehdit içeren her türlü cinsel davranışın çocuk cinsel istismarı kapsamında ele alınması gerektiğini belirten Goodyear-Brown (2011) ise bir yetişkinin veya daha olgun/büyük bir çocuk/ergenin sergilediği herhangi bir cinsel davranışın, karşıdaki çocuğun cinsel gelişimine uygun olmaması halinde bu durumun cinsel istismar olarak tanımlanması gerektiğini belirtmektedir.

Çocuğa yönelik cinsel istismarda istismarcının cinsel haz almasını sağlayan temas içeren ve içermeyen davranışlar bulunur. Temas içeren cinsel istismar davranışları arasında; çocuğun vücuduna elle, cinsel organ ya da herhangi bir araçla cinsel haz alma amaçlı dokunulması, öpülmesi, çocuğun cinsel amaçlı dokunmaya veya mastürbasyon yapmaya zorlanması, cinsel kullanım amaçlı ticari bir araç haline getirilmesi söz konusudur. Temas içeren cinsel istismar davranışları arasında ayrıca vajinal, oral veya anal cinsel temasın varlığı, çocuğa cinsel haz amaçlı fiziksel şiddetin uygulanması bulunur. Temas içermeyen davranışlar arasında ise çocuğa cinsel içerikli resimler, görseller gösterilmesi, video izletilmesi, çocukla cinsel içerikli sohbetler yapılması, çocuğun yanında soyunulması ya da çocuktan soyunmasının istenmesi bulunur. Ayrıca çocuğa cinsel organların gösterilmesi, çocuğun banyo yaparken izlenmesi, çocuğun mastürbasyon ya da cinsel ilişkiye şahit olması da cinsel istismar kapsamında değerlendirilmektedir (Doğan ve Bayar, 2018; Goodyear- Brown, 2011).

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre 2017 yılı içerisinde dünyadaki bütün çocukların %12'si cinsel istismara maruz kalmıştır. Cinsel istismara uğrama oranı kız çocuklarında %18, erkek çocuklarında ise %8'dir (WHO, 2018). Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre 2017 yılında Türkiye'de yaşayan çocuk nüfusu yaklaşık 23 milyondur (TÜİK, 2019). Bu çocuklar içerisinde 2403'ü erkek, 16198'i kız olmak üzere toplam 18601 çocuk cinsel istismara maruz kalmıştır. Bütün bu veriler bir yana, pek çok araştırmacı (Finkelhor, 1984; Williams, 1994) cinsel istismara uğrayan çocuk sayısının raporlarda belirtilenlerden çok daha yüksek olduğunu öne sürmektedir.

Cinsel istismarın kısa ve uzun vadede çocuklar üzerinde derin izler yarattığı, başta psikosomatik olmak üzere tıbbi ve psikiyatrik sorunlara neden olduğu açıktır. Cinsel istismarın sürekliliği, fiziksel istismar içermesi, istismarcının daha önceden tanınmıyor ve özellikle aileden olması, istismar öncesinde psikiyatrik bir tanının olması gibi durumların varlığı mağdurun ruhsal sorunlar geliştirmesiyle ilişkili görünmektedir (İbiloğlu, Atıl, Oto, Özkan, 2018). Çocukluk döneminde herhangi bir istismar türüne uğrayan çocuğun uğramayanlara göre daha fazla disosiyatif belirtiler gösterdiği, kendine fiziksel olarak zarar verdiği ve öz kıyım girişiminde bulunduğu rapor edilmektedir (Zoroğlu, Tüzün, Şar, Öztürk, Kora ve Alyanak, 2001). Cinsel istismarın, çocuklar üzerinde yarattığı ruhsal, fiziksel ve duygusal zararlar arasında yaşam aktivitelerinden soğuma, kendini diğer bireylerden kopuk hissetme, kısıtlı duygusal tepkiler gösterme ve kısıtlanmış bir gelecek duygusuna sahip olma bulunur. Ayrıca uykuya dalma veya uyanmada güçlük çekme, aşırı sinirlilik ve öfke patlamaları yaşama, konsantrasyon ve karar verme güçlükleri ile abartılı tepkiler verme görülür. Bu çocuklarda zarar görmüş, hasarlı bir benlik algısı, suçluluk, utanç ve işe yaramazlık duygusu, kronik umutsuzluk ve çaresizlik duyguları oluşur (Rowan, 2006). Cinsel istismara maruz kalan çocukların, çocukluklarında problemler yaşadıkları, zorbalığa maruz kaldıkları, açıklanamayan fiziksel belirtiler gösterdikleri, insanlara güvenmekte zorlandıkları, yakın ilişki kuramadıkları, ayrıca yetişkin olduklarında fibromiyalji ve depresyon yaşadıkları (Sigurdardottir ve Halldorsdottir, 2013), depresif belirtiler ve psikosomatik şikâyetler gösterdikleri ve yüksek düzeyde hostilete gösterdikleri belirlenmiştir (Easton ve Kong, 2017).

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de çocuğa yönelik cinsel istismar oranlarının eldeki verilerden daha fazla olduğu göz önünde bulundurulduğunda, çocukların ne kadar büyük bir tehdit altında olduğu açıktır. Dolayısıyla çocukların cinsel istismardan korunmasına yönelik alınabilecek önleyici tedbirler son derece önemlidir. Çocuğa yönelik cinsel istismarı önlemek için çocuğun evinden sonra en uzun zaman geçirdiği mekân olan okulda en fazla yüz yüze geldiği kişiler olan öğretmenlerin önemi tartışma götürmez. Nitekim, cinsel istismara uğrayan çocukların durumunun ekolojik sistem yaklaşımı bakış açısıyla incelendiği bir araştırmada, mikro sistemde çocuğa yönelik cinsel istismarın ortaya çıkarılmasında en önemli kişilerin annelerden sonra öğretmenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Pashı, 2017). Öğretmenler ailenin dışından olan ancak çocukla çocukluğundan itibaren, birebir ve uzun süreli iletişim kuran uzmanlar oldukları için cinsel istismarın anlaşılması ve durdurulması konusunda son derece önemli bir konumdadırlar (Aksel, Yılmaz Irmak, 2015).

Bu nedenle bu araştırmanın genel amacı çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda öğretmen algılarını saptamaktır. Araştırmada bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Öğretmenler çocuğa yönelik cinsel istismarı nasıl tanımlamaktadırlar?
2. Öğretmenler çocukların cinsel istismarı bakımından neleri risk etmenleri olarak görmektedirler?
3. Öğretmenlere göre cinsel istismarın belirtileri nelerdir?
4. Öğretmenlerin cinsel istismara eşlik edebilecek diğer istismar türlerine dair görüşleri nelerdir?
5. Öğretmenlerin cinsel istismar faileri dikkate alındığında, sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi gibi faktörlerin etkili olup olmadığı konusundaki görüşleri nelerdir?
6. Öğretmenler cinsel istismarı yetkililere bildirmede yasal sorumluluklarını ne derece bilmektedirler?
7. Cinsel istismarı önlemek için alabilecekleri tedbirler ile istismar gerçekleşikten sonra neler yapabileceklerine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

1. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci ve verilerin analizinde kullanılan tekniklere yer verilmiştir.

1.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma nitel araştırma desenleri arasında yer alan durum çalışması deseninde yürütülmüştür. Durum çalışması araştırmacının bir veya birkaç durumu gözlem, görüşme, rapor, doküman vb. yöntemlerle derinlemesine incelediği, durumlara bağlı temaları tanımladığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Başka bir deyişle, durum çalışması nasıl ve niçin sorularını temel alarak, araştırmacının kontrol edemediği bir olguyu derinlemesine inceleyebildiği bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın verileri Ankara'daki iki ortaokulda görev yapan ve 5-15 yıl arası kıdemi bulunan öğretmenlerden toplanmıştır. Kıdemin sınırlandırılmasının nedeni öğretmenlerin yetiştirilme süreçlerinden kaynaklı farklılıkların araştırma sonuçlarını etkilemesini azaltmaktır. Bu nedenle araştırmanın örnekleme amaçlı olarak oluşturulmuştur. Amaçlı örnekleme, çalışmanın amacına bağlı olarak detaylı bilgi elde edilebilecek durumların seçilerek araştırma yapılması durumlarında tercih edilen bir yöntemdir (Büyüköztürk, Kılıç- Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2014). Araştırma Ankara ili Keçiören ilçesinde, ortaokul düzeyinde iki okulda gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 6 erkek, 14 kadın olmak üzere toplam 20 öğretmenden oluşmuştur. Katılımcılara ilişkin demografik veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	14	70
	Erkek	6	30
Branş	Fen ve Teknoloji	5	25
	İngilizce	5	25
	Matematik	4	20
	Türkçe	3	15
	Sosyal Bilgiler	2	10
	Bilişim Tek.	1	5
Kıdem	14 yıl	5	25
	13 yıl	5	25
	12 yıl	4	20
	9 yıl	3	15
	15 yıl	2	10
	10 yıl	1	5
Medeni durum	Evli	15	75
	Bekâr	4	20
	Dul	1	5

Tablo 1’de görüldüğü gibi katılımcıların %70’i kadın, %30’u ise erkektir. Öğretmenlerin branşları dikkate alındığında, %25’inin Fen ve Teknoloji, %25’inin İngilizce, %20’sinin Matematik, %15’inin Türkçe, %10’unun Sosyal Bilgiler ve %5’inin ise Bilişim teknolojileri öğretmeni olduğu görülmektedir. Kıdeme göre dağılım incelendiğinde grubun %85 gibi çok büyük bir bölümünün 10-15 yıl arası kıdemi olan öğretmenler olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların medeni durumu incelendiğinde, %75’inin evli, %20’sinin bekâr ve %5’inin ise eşinden boşanmış olduğu görülmektedir.

1.3. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Bilindiği üzere bu teknikte soruların sırası ve tarzı önceden belirlenir ve tüm görüşmecilere aynı sorular aynı sırayla yöneltilir (Balcı, 2009). Mevcut çalışmada araştırmacı görüşmecilerden izin alarak görüşmeleri kayıt cihazı ile kaydetmiştir. Bireysel olarak yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler 16-40 dakika aralığında sürmüştür. Verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde genel olarak elde edilen verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkiler elde edilmeye çalışılır. Betimsel bir yaklaşımla gözden kaçabilen temalar bu yöntemle keşfedilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada katılımcılara yöneltilen sorulara verilen cevaplarla elde edilen temalar ve her tema için elde edilen alt temalar oluşturularak tablo haline getirilmiştir. Temalar oluşturulurken en fazla telaffuz edilen sözcükler ve cümlenin içerdiği anlam baz alınmıştır. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak için tema ve alt temalar oluşturulurken Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı’ndan iki araştırma görevlisinin görüşü alınmıştır. Bulgular ortaya konurken etik duyarlılık gereği katılımcıların isim ve soy isimleri kullanılmamış, katılımcılardan kadın olanlar sırasıyla K1, K2...K14 ve erkek olanlar E1, E2...E6 şeklinde kodlanarak belirtilmiştir.

2. BULGULAR

Bu bölümde araştırma sorularına katılımcıların verdiği yanıtlar çözümlenerek yorumlanmıştır. Öğretmenlerin çocuğa yönelik cinsel istismar konusundaki algılarına ilişkin ortaya çıkan temalar ve alt temalar frekanslarla birlikte tablolar halinde sunulmuş ve açıklanmıştır.

2.1. Öğretmenlerin Cinsel İstismar Konusundaki Eğitim Bilgisi

Öğretmenlerin çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda daha önce eğitim alıp almadıklarına ilişkin bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Öğretmenlerin Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Konusundaki Eğitim Durumu

	n	%	
Bu konuda eğitimi	Yok	17	85
	Var	3	15
Toplam	20	100	

Tablo 2’de görüldüğü gibi mevcut araştırmaya katılan öğretmenlerin %85’i çocukların cinsel istismarı konusunda hiçbir eğitim almadığını, %15’i daha önce bu konuda eğitim aldığını belirtmiştir.

2.2. Öğretmenlerin Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarı Tanımlamaları

Öğretmenlerin, çocuğa yönelik cinsel istismarı nasıl tanımladıklarına ilişkin bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Öğretmenlerin Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Tanımıyla İlgili Algıları

Dokunsal	f	Tutumusal	f	Görsel	f	Sözel/İşitsel	f
Dokunma	20	Kötü niyetli yaklaşma	10	Bakma	7	Cinsel içerikli konuşma	11
Saçına/Başına dokunma	8	Olumlu tavırla kandırma	6	Video izletme	6	Cinsel içerikli masal okuma	1
		Özel alana girme	2				
Tecavüz	5			Fotoğraf/	3		
Eline dokunma	4	Aşırı ilgi çekici davranma	1	görsel gösterme			
Yüzüne dokunma	2						
Fiziksel şakalar yapma	2						
Öpme	1						
Toplam	42		19		16		12

Tablo 3’te görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğretmenler çocuğa yönelik cinsel istismarı dokunsal, tutumsal, görsel ve sözel/işitsel olmak üzere dört tema çerçevesinde tanımlamışlardır. Dokunsal temada, araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı çocuğun herhangi bir bölgesine dokunmayı, sekiz öğretmen saçına/başına dokunmayı, dört öğretmen eline dokunmayı, iki öğretmen yüzüne dokunmayı, bir öğretmen öpmeyi, beş öğretmen tecavüzü, iki öğretmen ise fiziksel şakalar yapmayı cinsel istismar olarak değerlendirmektedir.

Bu temada genel olarak dokunmaktan söz etmenin yanı sıra kimi zaman çocuğun sadece saçlarına veya ellerine dokunmanın da cinsel istismar olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu durum bir öğretmen tarafından *'Beş yaşındaki bir çocuk yanından geçen bir adam tarafından saçı okşandığında ben rahatsız oluyorum. İyi niyetli olabilir ama kötü niyetli de olabilir. Yanında annesi babası yokken bir erkek saçınıza bile dokunmamalı diyorum ben.'* (K1) şeklinde ele alınırken, diğer bir öğretmen ise *'Saçlarına, eline dokunmak da cinsel istismar olabilir, ancak bu aynı zamanda sevginin de göstergesi olabilir. Ama biz öğretmenler, bu tür davranışlar bu kapsamda değerlendirildiği için böylesi davranışlar içerisinde olmuyoruz. Çocukları sevdiğimiz halde maalesef adeta ellerimizi bağlayıp geziyoruz.'* (E4) diyerek yaşadığı ikircikli duyguyu dışa vurmuştur.

Katılımcıların büyük çoğunluğu çocuğa yönelik birçok davranışta sevgi ile istismar arasındaki ince çizginin niyet olduğunu belirtmiştir. Yani iyi niyetle yapılan bir davranış kötü niyetle yapıldığında cinsel istismar olarak değerlendirilmektedir. Bu duruma örnek olarak bir öğretmen *'Bu işte niyet çok önemli, mesela bizim okulda ders anlatırken bazen çocuğa temas etmemiz gerekiyor, saçını okşamamız gerekiyor işte burada niyet çok önemli.'* (E6) diyerek iyi niyetli yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Aynı şekilde başka bir öğretmen ise *'Eline bile olabilir yabancı birinin yanlış bir şekilde dokunmasını cinsel istismar olarak görüyorum. Kişinin niyeti önemli kötü niyetli birinin eline dokunması bile benim şartelimin attığı bir an olabilir.'* (K4) diyerek bu duruma dikkat çekmektedir.

Tutum teması kapsamında on öğretmen kötü niyetli yaklaşmayı, altı öğretmen çocuğa olumlu tavırla yaklaşarak kandırmaya çalışmayı, iki öğretmen de çocuğun özel alanına girilmesini ve bir öğretmen de çocuğun aşırı ilgisini çekecek şekilde davranmayı cinsel istismar olarak algıladığını belirtmiştir. Bununla ilgili olarak bir öğretmen bu durumu *'Çocuğa yönelik cinsel istismarla ilgili yani ilk gözlem şöyle oluyor. Genelde birilerinin çok tatlı bir şekilde yaklaşması çocuklara sevecen tavırlarla yaklaşması kendisini güvenli biri olarak onlara tanıtması daha sonra o çocuklardan ufak ufak temaslarla, konuşmalarla nasıl diyeyim yavaş yavaş çocukları o konuya alıştırmaları diyeyim.'* (E1) şeklinde açıklamaktadır.

Görsellik temasında yedi öğretmen çocuğa kötü bakışı, altı öğretmen çocuğa cinsel içerikli video izletmeyi, üç öğretmen ise çıplak fotoğraf ve görsel göstermeyi cinsel istismar olarak görmektedir. Bununla ilgili olarak özellikle bakma davranışının ne niyetle yapıldığının önemli olduğunu vurgulayan bir öğretmen bunu *'Bakış var bakış var derler ya hani, o ters bakışı bile ben istismar sayıyorum. Eğer çocuğu rahatsız ediyorsa, çocuk bu durumdan memnun değilse, bu kesinlikle istismardır bana göre.'* (K2) diyerek ifade etmektedir. Bir başka öğretmen ise bu durumu *'Cinsel istismar sadece dokunma değil veya taciz olarak değil de bazen de sözler, bakışlar bile. Bazen kişinin size farklı baktığını fark edebiliyorsunuz.'* (K3) diyerek ele almaktadır.

Sözel/işitsel tema kapsamında 11 öğretmen cinsel içerikli konuşmayı ve bir öğretmen de çocuğa cinsel içerikli masal okumayı cinsel istismar olarak algıladığını belirtmiştir. Bu konuyu ele alan bir öğretmen durumu *'Çocuğa mesela biri bir masal anlatıyor ve masalın içinde kötü içerikler var bu da olabilir.'* (K4) diyerek değerlendirmektedir.

Sonuç olarak; öğretmenlerin hepsinin görsellik ve işitsellikten dokunmaya yönelik durumları cinsel istismarla ilişkilendirdiği bunun yanı sıra özellikle ‘niyet’ olarak ifade edilen olumsuz tutumu vurguladıkları belirlenmiştir.

2.3.Risk Faktörü Olarak Görülen Durumlar

Öğretmenlerin, çocuğa yönelik cinsel istismarın gerçekleşmesinde risk faktörü olarak gördükleri durumlara ilişkin elde edilen bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Öğretmenlerin Çocuğa Yönelik Cinsel İstismara İlişkin Algıladıkları Risk Faktörleri

Ailevi	f	Bireysel	f	Gelişimsel	f	Yaş	f	Cinsiyet	f	Çevresel	f	Kültürel	f
Sevgi, ilgi göstermeyen aile	7	Kendini savunamayan çocuk	2	Ergenlik Öncesi	4	0-7	4	Kız	2	Yurtta yaşayan çocuk	2	Erken evliliği onaylayan kültür	2
								Erkek	1				
İletişimsiz, baskıcı aile	4	Yalnız çocuk	2	Ergenlik Dönemi	3	0-12	2			Akraba da yaşayan çocuk	1		
Ayrılık sürecinde ya da boşanmış aile	4	Kontrolsüz internet kullanan çocuk	2										
Enseste duysız aile	2	Başarısız çocuk	1										
Sosyo ekonomik düzeyi düşük aile	2	Zihinsel engelli çocuk	1										
Üvey ebeveynli aile	1												
Toplam	20		8		7		6		3		3		2

Tablo 4’te görüldüğü gibi öğretmenlerin çocuğa yönelik cinsel istismara ilişkin algıladıkları risk faktörleri ailevi faktörler, bireysel faktörler, gelişim dönemi, yaş, cinsiyet, çevresel ve kültürel olmak üzere yedi tema altında toplanmıştır.

Ailevi risk faktörleri araştırmaya katılan bütün öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Bu açıdan ele alındığında ailelerin çocukları cinsel istismar konusunda bilgilendirmeleri ve cinsel istismardan korumaları gerektiği konusunun bütün öğretmenlerce önemsendiği görülmektedir. Buna göre yedi öğretmen sevgi ve ilgi göstermeyen ailelerin, dört öğretmen ayrılık sürecinde veya boşanmış ancak çatışmalı olan ailelerin, dört öğretmen iletişimin olmadığı ve baskıcı ailelerin, iki öğretmen sosyo ekonomik düzeyi düşük ailelerin, iki öğretmen daha önce ensest vakası yaşanmış ailelerin, bir öğretmen ise üvey ebeveynli ailelerin çocukların cinsel istismara maruz kalmaları açısından risk barındırdığını ifade etmiştir. Ailelerin çocuklarına sevgi ve ilgi göstermemelerini *‘Evde anne babasından yeterince sevgi, ilgi görmeyen bir çocuk ki bunlar da birer ihtiyaç onu yabancı birinden görünce bundan etkilenecektir.’* (K1) diyerek ele alan bir öğretmen, bu durumun çocuğu açık bir hedef haline getirebileceğini ifade etmektedir. Aynı konuda başka bir öğretmen ise *‘Yani ailevi olarak ele alacak olursak mutlu bir aile ortamı olmayan çocuk illa ki o mutluluğu sevgiyi dışarıda arayacaktır. Yaşını hiç ayırt etmeden ona kim ilgi gösterirse ona sokulacaktır.’* (K12) diyerek görüşünü belirtmektedir. Bu tema altında iki öğretmen ailede ensest vakasının yaşanması sonrasında sessiz ve tepkisiz kalınması durumunda çocukların ciddi risk altında olacağını ifade etmiştir. Bir öğretmen bu durumu *‘Aile olarak ele alacak olursak aile içerisindeki bireylerin tutum ve davranışları aslında bu açıdan önemli. O tür istismarlara maalesef eğilimli bir ailede yaşıyorsa bir çocuk dışarıdan gelecek tehlikelere karşı da savunmasız olabilir. Yani ensest vakası varsa ailede istismar da olabilir.’* (E4) diyerek açıklamıştır.

Bireysel özelliklerin risk faktörü barındırabileceğinin ifade edilmesiyle oluşan bireysellik temasında iki öğretmen kendini savunamayan çocukların, iki öğretmen yalnız çocukların, iki öğretmen kontrolsüz internet kullanan çocukların, bir öğretmen okulda başarısız olan çocukların ve bir öğretmen zihinsel engelli çocukların cinsel istismara uğrama riski taşıdığını öne sürmüştür. Örneğin kendini savunamayan çocukların durumunu ele alan bir öğretmen bunu *‘Bazı çocuklar kendilerini yeterince savunabilecek kapasitede değil. Bazıları uyanık oluyorlar bu konularda, rahatsız edici bir durum yaşadığı zaman anında tepkisini gösterebiliyor ama bazı öğrenciler yapılan şeye ses çıkaramayabiliyorlar.’* (E5) diyerek açıklamıştır. Aynı zamanda yalnız bırakılan, yalnızlaştırılan çocukların da cinsel istismara maruz kalma açısından risk altında olduğunu ifade eden bir başka öğretmen ise bu konuda *‘Anne baba sevgisinden yoksun, arkadaş ilişkileri zayıf, yalnızlaştırılmış, yalnız bırakılmış çocuklar bence istismara daha açıktır diye düşünüyorum. Çocuklarımıza sevgimizi vermemiz lazım, bizim gözetimimizde onları sosyal ortamlara katmak da bence önemli bir faktör, arkadaşsız bırakmamak gerekiyor, elimizden geldiğince.’* (K5) demektedir.

Gelişimsel temasında riskli grupları gelişim dönemine göre kategorize eden öğretmenlerden dördü ergenlik öncesi dönemi, üçü ergenlik dönemini en fazla risk barındıran dönemler olarak değerlendirmiştir.

Ergenlik dönemini daha riskli bulan bir öğretmen '*Ergenlik dönemi de giriş ve tanıma süreci olduğu için ortaokulu daha riskli buluyorum.*' (E6) derken, ergenlik öncesi dönemi daha riskli bulan diğer bir öğretmen '*Ergenlik dönemi öncesindeki çocukları ben risk durumunda görüyorum. Daha küçük yaştaki çocuklar ki maalesef ülkemizde çıkan haberlerde ne yazık hep bu yaş grubunda olan çocuklara cinsel istismar söz konusu.*' (E4) diyerek görüşünü belirtmiştir.

Yaş temasında dört öğretmen 0-7 yaş en riskli grup olarak ele alırken, iki öğretmen ise bunu yetersiz görerek 0-12 yaş grubunun risk altında olduğunu ifade etmiştir. 0-7 yaş grubunu daha büyük risk olarak gören bir öğretmen bu konudaki düşüncelerini '*Yani şöyle diye düşünüyorum ben. Artık iki aylık bebeği de ayırt etmiyorlar iki yaşında çocuğu da. Çocuklar o yaşlarda daha masumlar, karşıdakinin niyetini anlayamıyorlar. O nedenle altı yaşına kadar olan dönem daha tehlikeli diye düşünüyorum. Altı yaşından sonra biliyorlar, güçleri de biraz yetmeye başlıyor, büyüyorlar.*' (K12) şeklinde dile getirmiştir.

Öğretmenler tarafından risk faktörü olarak görülen temalardan biri de cinsiyettir. Bu tema kapsamında iki öğretmen kızların, bir öğretmen ise erkek çocukların cinsel istismara uğrama riskinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Kız olmanın risk olduğunu belirten iki öğretmenden biri bu durumu '*Kız olmak daha riskli. Kızlar da zaten bu dönemde güzel olmak bakımlı olmak istiyorlar ve bu durum riskli oluyor. Özellikle kendini geliştirememiş cahil erkekler de sadece bu yönde düşündükleri için ki ülkemizde birçok olaylar yaşanıyor Özgecanlar gibi maalesef.*' (K2) diyerek dile getirmiştir. Erkek olmanın yöreye bağlı olarak risk durumu oluşturabileceğini vurgulayan bir öğretmen ise bu durumu '*Mesela bir yerde çalışan arkadaşım "Biz burada kız çocuklarını korumaktan çok erkek çocuklarını koruyoruz" demişti. Burada hani töredir, namus cinayetidir hani korkup yaklaşamıyorlar kızlara, ama erkek çocukları bunu itiraf edemedikleri için çok fazla böyle şeyler yaşıyoruz" demişti.*' (K10) diyerek bir örnekle açıklamıştır.

Çevresel tema kapsamında iki öğretmen yurtlarda yaşayan çocukların, bir öğretmen ise akrabalarıyla yaşamak zorunda kalan çocukların risk altında olduklarını ifade etmiştir. Yurtlarda barınan çocukların yaşadığı riski belirten bir öğretmen bu durumu şu şekilde açıklamıştır '*Anne babası olmayıp devletin koruması altında diyoruz ama ben içeriğini hiç görmedim ne olduğunu bilmiyorum yetiştirme yurtları deniyor oralarda neler yaşandığını bilmiyoruz. Biz kendi evimizde çocuklarımızı yeterince korumaya çalışıyoruz ama yeri geliyor ben kreşe bırakıyorum kızımı ama onun orada ne yaşadığını bilemiyorum. Biz gözlemlerimizle kalıyoruz. Ama bu dediğim yerlerde barınan çocukların anne babası olmayan, aile yaşantısı olmayan bu çocukların bu gözlemlere tabi olması mümkün değil, böyle olunca da onları fark etmek daha zor bence.*' (K6).

Kültürel tema kapsamında iki öğretmen çocuk yaşta evliliklere onay veren kültürleri çocuğa yönelik cinsel istismarı dolaylı olarak destekledikleri için riskli bulunduğunu ifade etmiştir. Bir öğretmenin aşağıdaki ifadesi bu duruma örnek verilebilir: '*Bizim gibi tepki vermeyen, çocuğun büyük birisiyle görüşmesinde hatta evlenmesinde sorun görmeyen aileler var. Olayı bu şekilde gören ailelerin bakışları daha farklı olur durumu bu kadar olumsuz görmeyebilirler.*' (K1).

Yukarıda açıklanan bulgular dikkate alındığında, öğretmenlerin en fazla çocuğun içinde yaşadığı aileyi risk etmeni olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bu faktörler arasında; sevgi ve ilgi göstermeyen aileler, iletişimin zayıf olduğu aileler, baskıncı aileler, ayrılık süreci yaşayan ya da boşanmış aileler, sosyo-ekonomik düzeyi düşük aileler sıralanmıştır. Bu faktörlerin dışında, ailesinin yanında kalmayıp yurttan veya akraba yanında yaşayan çocuklar, kendini savunamayan yalnız çocuklar, ergenlik öncesi veya ergenlik döneminde olan çocuklar risk grubu çocuklar olarak tanımlanmıştır.

2.4. Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Belirtileri

Öğretmenlere göre çocuğa yönelik cinsel istismarın belirtileri Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Öğretmenlerin Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Belirtilerine İlişkin Algıları

Davranışsal	f	Duygusal	F	Fiziksel	f
İçine kapanmak	18	Korku	5	Morarma, kızarma	5
Saldırganlık/hırçınlık	15	Güvensizlik	5	Oturmada, yürümede değişiklik, zorlanma	5
Ani davranış değişikliği	8	Öfke	3	Bol giyinme	3
		Kaygı	2	Ellerinin titremesi	2
Yaklaşıldığında korkma, irkilme	6	Utanç	2	Yara, bere	1
İnsanlardan uzaklaşmak	5	Sinir	1	Kaşınma	1
Cinsellik konusuna duyarlılık	3	Değersizlik	1		
Bakımlı, özenli olmak	3	Nefret	1		
Devamsızlık	3	Huzursuzluk	1		
Başarısının düşmesi	2				
Başına geleni başkasına yapmak	1				
Toplam	64		21		17

Tablo 5’te görüldüğü gibi öğretmenlerin cinsel istismara maruz kalmış bir çocukta görülebilecek belirtilere ilişkin algıları duygusal, davranışsal ve fiziksel olmak üzere üç tema altında toplanmaktadır.

Söz konusu tabloda görüldüğü üzere öğretmenler en fazla davranışsal belirtilerden söz etmişlerdir. Bu belirtiler arasında çocuğun içine kapanması, saldırgan veya hırçın davranışlar sergilemesi, ani davranış değişikliği göstermesi, kendisine yaklaşıldığında yoğun korku ve irkilme tepkisi vermesi ve insanlardan uzaklaşması dile getirilmiştir. Görece daha az sayıda öğretmen ise bakımlı ve özenli olmaya çalışmayı, cinsel konulara duyarlılık göstermeyi, devamsızlık yapmayı, okul başarısında düşüşü ve çocuğun kendisine yapılanı başkasına yapma gibi davranışlar sergileme eğiliminde olacağını belirtmişlerdir. Bu araştırmada çocuklarda içine kapanma neredeyse bütün katılımcıların ilk söylediği belirti olmuştur. Bir öğretmenin izleyen görüşü bu duruma örnektir: *‘Yani benim öğrencim olsa biz mesela öğrencilerimizde şuna dikkat ederiz, işte çok konuşuyordur öğrenci birden susmuştur, içine kapanmıştır, arkadaşlarıyla etkileşimi azalmıştır yani bu öğrencilere biz dikkat ederiz.’* (K11). Aynı şekilde cinsel istismara maruz kalmış bir çocuğa yaklaşıldığında korku ve irkilme tepkisiyle karşılaşılabilirliğini ifade eden öğretmenlerden biri bu durumu *‘Evde şiddet gören bir öğrencimiz vardı yaklaştığınız anda titriyordu bu şekilde olan bir çocukta biz başını sevgiyle okşayacağımız anda korkuyla geriye çekilebilir, bu bir belirti olabilir.’* (K3) diyerek örneklendirmiştir.

Duygusal belirtiler temasında beşer öğretmen çocuğun korku ve güvensizlik hissedeceğini, üç öğretmen öfkeli olacağını, ikişer öğretmen kaygı ve utanç duyacağını, birer öğretmen ise sinirli, değersiz, nefret dolu ve huzursuz hissedeceğini belirtmiştir. Böyle olumsuz bir yaşantı sonrasında çocukta en fazla korku ve güvensizlik oluşabileceği ifade eden öğretmenlerden biri bu iki belirtiyi şu şekilde ifade etmiştir: *‘İnsanlara güvenini kaybeder duygusal anlamda korkarak yaklaşabilir. Yetişkinlere karşı bir güvensizlik oluşabilir bu gelecek hayatına etki edebilir. Bundan sonraki yaşantısını şekillendirmek açısından güvensizlik yaşayabilir. Güvensizlik ve korku etrafında birleşiyor şu anda düşündüklerim.’* (K14).

Fiziksel belirti temasında öğretmenlerin beşi çocuğun vücudun herhangi bir bölgesinde morarma veya kızarma, beşi oturma ve yürümesinde değişiklik veya zorlanma, üçü bol kıyafetler giyinme, ikisi ellerinin titremesi, biri yara berelerin olabileceğini bir diğeri ise vücutta kaşıntıların gelişebileceğini belirtmiştir. Vücudun görülebilen kısımlardaki morarmaların fiziksel bir belirti olarak değerlendirilebileceğini ifade eden bir öğretmen bu durumu şöyle açıklamaktadır: *‘Bir yerlerinde morarmalar falan görebilir miyiz bilmiyorum. Yara bere izini görebiliriz. Belki boynunda falan bir morarma görebilsek psikolojik olarak da değişmeler varsa aklımıza gelebilir.’* (K1). Yine kendini koruma mahiyetinde bol kıyafetler giyinilebileceğini belirten bir diğeri öğretmen ise bu durumu şu şekilde dile getirmiştir: *‘Eski çalıştığım okulda problemler bir öğrenci şimdi aklıma geldi. Üç gün okula gelmemiştii, ailesine haber verildi meğer evden kaçmış. Daha sonra okula geldi ve üç kız üç adam bir yere yolculuk ettiklerini söyledi ama bu öğrencimiz biraz fazla yalan söyleyen bir öğrenciydi.’*

Okula geldiğinde yüzü fazlasıyla solgundu ve hava sıcak olmasına rağmen üzerinde bir kaban vardı ve kabana da sıkı sıkı sarılmıştı. Ben o halini görünce çok etkilenmişim acaba başına bir şey mi geldi diye.’ (K10).

Sonuç olarak; öğretmenlerin çocuğa yönelik cinsel istismar belirtilerinden en fazla davranışsal belirtilere dikkat çektiği, bu belirtilerden içe kapanma veya saldırganlaşmanın en fazla dile getirildiği görülmektedir. Duygusal olarak çocuğun korku ve güvensizlik içinde olacağı ve fiziksel olarak da bedeninde oluşabilecek izlerin yanı sıra yürüyüş ve oturuşuyla ilgili farklılıklar gözlemlenebileceği belirtilmiştir.

2.5. Çocuğa Yönelik Cinsel İstismara Eşlik Eden Diğer İstismar Türleri

Öğretmenlerin algılarına göre çocuğa yönelik cinsel istismara eşlik eden diğer istismar türlerine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Öğretmenlerin Çocuğa Yönelik Cinsel İstismara Eşlik Eden Diğer İstismar Türlerine İlişkin Algıları

Duygusal	f	Fiziksel	F	Sözel	F
Tehdit	11	Dövme	13	Kötü sözler söyleme	6
Baskı	5	Ağzını Kapatma	1	Etkileyici sözler söyleme	5
Şantaj	5			Küfretme	
Kandırma	4				1
Bağırma	3				
Korkutma	3				
Aşağılama	3				
Sindirme	3				
Toplam	37		14		12

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğretmenlerin çocuğa yönelik cinsel istismara eşlik eden diğer istismar türlerine ilişkin algıları üç tema altında toplanmıştır. Bunlar duygusal, fiziksel ve sözel istismar temalarıdır.

Duygusal istismar temasında on bir öğretmen tehdidi, beş öğretmen şantajı, beş öğretmen baskıyı, dört öğretmen kandırmayı, üçer öğretmen de korkutmak, aşağılamak, bağırma ve sindirmeyi belirtmiştir. Çocuğa bu kötülüğün baskı kurularak devam ettirilebileceğini belirten bir öğretmen *‘Mesela internette gördüğümüz bir olay vardı. Bir adam bir kız çocuğundan fotoğraf falan istiyor ve bir süre sonra kız bunun iyi niyetli olmadığını fark ediyor ama fail ‘seni ailene söyleyeceğim’ diyerek durumu sürdürüyor. Çocuk duygusal olarak tamamen baskı altında hissediyor.’ (K3)* demektedir. Sindirmeye çalışan bir istismarcının kullanabileceği cümleleri bir öğretmen *‘Konuşarak seni artık kimse istemez, sevmez diyebilir. Bu şekilde devamı gelecektir.’*

Bunu yapan insanın zaten psikolojisinde bir anormallik vardır bir tepki gelmediği sürece aynı hareketlere devam edecektir diye düşünüyorum.’ (K1) şeklinde örnekleme yapılmıştır. İstismarı tehdit ve şantajla devam ettirilebileceğini ifade eden bir öğretmene göre istismarcı ‘*Yani muhtemelen korkutarak yapar ya tehditlerle ilk yaptıktan sonra muhtemelen tehditlerle işte ailene haber veririm gibi devam ettirebilir. Ölüme kadar gidebilir tehditler. İlk başta gözdağı verir, döver belki, bir dahakine daha kötü olur işte kabul etmezsen gibisinde diyebilir.*’ (K12) gibi cümleler kurabilir.

Fiziksel istismar temasında öğretmenlerin iki alt temaya vurgu yaptıkları belirlenmiştir. 13 öğretmen çocuğu dövme, bir öğretmen ağzını kapatmayı dile getirmiştir. Uygulanabilecek fiziksel şiddeti bir öğretmen ‘*Yani hem sözel olarak bir şeyler söylüyordur arkasından fiziksel şiddet uyguluyordur belki, ayrıca bunları videolarla kayıtlarla destekliyordur. Vücudunda kalıcı izli fiziksel şiddet uyguluyor olabilir bıçak kullanarak yaralar açmak gibi sırf sağda solda anlatmasın, kimseyle paylaşmasın diye ve kendisini unutturmamak adına.*’ (E6) diyerek açıklarken diğer bir öğretmen ise ‘*Görüyoruz işte önce istismar edip sonra öldürüyorlar hatta öldürmekle yetinmeyip parçalıyorlar. Zaten istismar yapan bir insanın normal bir ruh halinin olmadığını düşünüyorum ben normal ruh haline sahip insan istismar etmez. İstismara uğrayan çocuk fiziksel şiddete maruz kalabilir ve bu şiddet sonrasında belki yürümesinde bir aksama olabilir ve oradan anlayabiliriz.*’ (K2) şeklinde ifade etmiştir.

Sözel istismar temasında üç ayrı alt temanın ortaya çıktığı görülmektedir. Altı öğretmen kötü sözler söylemeyi, beş öğretmen olumlu görüldüğü halde çocuğu kandırmaya yönelik ve yaşına uygun olmayan etkileyici sözler söylemeyi ve bir öğretmen de küfretmeyi dile getirmiştir. Olumlu görüldüğü halde çocuğu kandırmaya ve onu istismar etmeye yönelik söylenen etkileyici sözleri bir öğretmen ‘*Seni çok seviyorum diyebilir, ileride eşim olacaksın gibi şeylerle çocukları kandırmak çok kolay çok basit. Kendine güvendirip ondan sonra yapmak istediğini yapabilir. Bu da yapan insana göre değişiyor karşıdan alacağı tepkiye göre nasıl davranacağını kendisi belirliyor. Eğer karşı taraf çok tepki verirse şiddet kullanır yok karşı taraf duygusal bir yapıdaysa kendisi de duygusal davranarak elde etmek istediği şeyi elde edebilir diye düşünüyorum.*’ (E2) diyerek açıklamıştır.

Sonuç olarak öğretmenler cinsel istismara en fazla tehdit içeren duygusal istismarın, dövme içeren fiziksel istismarın ve kandırmayı/ikna etmeyi içeren sözel istismarın eşlik ettiğini belirtmişlerdir.

2.6. Cinsel İstismar Failleri Dikkate Alındığında, Sosyo-Ekonomik Düzey, Eğitim Düzeyi Gibi Faktörlerin Etkisi

Çocuk istismarcılarının öğretmenlerce algılanan sosyo-ekonomik durum ve eğitim düzeylerine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Öğretmenlerin Çocuk İstismarcılarının Sosyo-Ekonomik Durumu ve Eğitim Düzeylerine İlişkin Algıları.

SED	F	Eğitim	f
SED'den bağımsız	15	Eğitimden bağımsız	16
Alt SED	4	Düşük	4
Üst SED	1		
Toplam	20		20

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğretmenlere göre çocuk istismarcılarının sosyo ekonomik ve eğitim düzeylerine ilişkin bulgular SED ve eğitim olmak üzere iki tema altında ele alınmıştır.

Sosyo ekonomik düzeye (SED) göre çocuk istismarcılarının yoğunlukta bulunduğu bir grup olup olmadığını sorusuna verilen yanıtlarda, grubun büyük bir çoğunluğu (15 öğretmen) bu durumun sosyo ekonomik düzeyle bir ilgisinin bulunmadığını, dört öğretmen alt SED’de, bir öğretmen ise üst SED’de daha fazla olduğu yanıtını vermişlerdir. Sosyo ekonomik düzeyin bu durumla ilgisinin olmadığını düşündüğünü belirten bir öğretmen bunu ‘*Sosyo ekonomik durumla alakalı olduğunu düşünmüyorum ben artık, eskiden düşünürdüm. Eğitilmiş insanların da bunu yaptığını gördükten sonra ki çoğu evli ve çocukları olan insanlar hal böyle olunca demek ki bu durumun sosyo ekonomik durumla bir alakası yok.*’ (K2) şeklinde ifade etmiştir. Üst sosyo ekonomik düzeyin çocuk cinsel istismarcılığı için bir kolaylaştırıcı olduğunu düşündüğünü belirten bir başka öğretmen ise bunu ‘*Tabii ki bir faktör. Bu işi, bu kötülüğü yapacaksın buna zemin hazırlayacaksın ekstrasından bir yerin veya evinin olması gerekir ya da ekstra bir paran olması gerekir. Yapacağın işi saklayabilir üzerini kapatabilmen için paraya, saygınlığa veya başka şeylere ihtiyacın olabilir*’ (E6) diye ifade etmiştir.

Çocuğa yönelik cinsel istismar gerçekleştiren grubun eğitim düzeyiyle ilgili görüş belirten öğretmenlerin çok büyük bir bölümü (16 öğretmen) eğitimi bu konuda ayırıcı bir faktör olarak görmediğini ifade etmiştir. Dört öğretmen ise düşük eğitimli bireylere vurgu yapmıştır. Eğitimi bu konuda ayırt edici bir faktör olarak görmediğini söyleyen bir öğretmen bunu ‘*Eğitim düzeyinin bir etken olduğunu düşünmüyorum. Üniversite mezunu da olabilir hiç okumamış, ilköğretim mezunu da olabilir. Ben bunu yapan kişinin bunu manevi olarak, ahlaki bir değer olarak yapılmaması gerektiğini algılayacak kapasitede olmadığını düşünüyorum. Eğitilmiş olabilir. Biz çocuklara kitapları dağıtıyoruz, ezberlemelerini sağlıyoruz, sınavlara tabii tutuyoruz, liseyi üniversiteyi okutuyoruz ve meslek sahibi ediyoruz. Ama bunun yanında ahlaki değerleri öğretmemiş oluyoruz.*’ (K6) şeklinde ifade etmiştir. Başka bir öğretmen ise ‘*Geçtiğimiz yıllarda öğretmenlerin öğrencileriyle ilişkilerini de duyduk hatta her gün duyuyoruz. Her halde bu kişisel olarak doyurulmayan bir güdü olsa gerek. Eğitimle de bu ne kadar doyurulabilir. Eğitimle bir insan kendine ne kadar engel olabilir bu konuda ne kadar eğitilebilir ya da? Herkes galiba bunu başaramaz. Yani çok eğitilmiş bir insan bunu asla yapmaz diyemeyiz bence bu bir kriter olmamalı.*’ (K10) diyerek değerlendirmiştir.

Bu bulgular öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun cinsel istismarı gerçekleştiren bireylerin her sosyo-ekonomik düzeyden ve eğitim seviyesinden olabileceğini düşündüklerini ortaya koymaktadır.

2.7. Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Yetkililere Bildirmede Kendi Yasal Sorumluluklarını Ne Derece Bildikleri

Öğretmenlerin çocuk cinsel istismarını yetkililere yasal olarak bildirme sorumluluklarına ilişkin elde edilen bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Yetkililere Bildirme Sorumluluklarına İlişkin Algıları

Yasal sorumluluk	f
Yasal sorumluluğum var	9
Bilgim yok	9
Yasal sorumluluğum yok	2
Toplam	20

Tablo 8’de görüldüğü üzere öğretmenlerin dokuzu çocuk cinsel istismarını yetkililere bildirme konusunda yasal sorumlulukları bulunduğunu, iki öğretmen bu konuda yasal bir sorumlulukları olmadığını, dokuz öğretmen ise yasal sorumlulukları olup olmadığı konusunda kararsız olduklarını, yasal sorumluluklarını yerine getirmediikleri takdirde bunun bir müeyyidesi olup olmadığını bilmediklerini belirtmişlerdir.

Yasal sorumluluk taşıdığını belirten öğretmenlerden biri: *‘Biliyorum yasal bir sorumluluğum var. Cinsel istismar konusu çok önemli bir konu, sadece okulla kapatılmamalı, adli boyutu da olmalı, çünkü cinsel istismarı bugün sözlü yapan yarın fiili, fiili yapan yarın daha kötü şeyler yani cinayete kadar gidebilecek şeyler yapabilir. Dolayısıyla bunların toplum içerisinde tek tek tespit edilmesi lazım o yüzden adli bir sürecin olması lazım.’* (E2) diyerek görüşünü ifade etmiştir. Yasal bir sorumluluğunun bulunup bulunmadığından emin olmadığını, bir başka ifadeyle yasal sorumluluğunu yerine getirmediğinde bunun bir yaptırımı olup olmadığını bilmediğini belirten öğretmenlerden biri bu düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir: *‘Sadece bir öğretmen olarak değil bireysel olarak herkesin bir sorumluluğu olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu öğretmene, müdüre, hizmetliye, dışarıdan geçen bir adama bakmaz herkesin burada sorumluluğu vardır. Şikâyetçi olunmalıdır yani yapılması gereken budur. Bunu da yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Bana böyle bir durum gelirse ilk olarak bir karakola, polis merkezine haber verilir diye düşünüyorum. Böylesi bir durumu bildiğim halde bildirmedğim takdirde ceza alıp almayacağım konusunda bir bilgim yok.’* (E3) şeklinde açıklamıştır.

Bu bulgulara göre araştırmaya katılan öğretmenlerin yarıdan çoğunun yasal yükümlülüklerini yeterince bilmedikleri anlaşılmaktadır.

2.8. Çocuk Cinsel İstismarını Önleme veya Müdahale Etme Stratejilerine İlişkin Bulgular

Çocuk cinsel istismarını engelleme veya müdahale etme stratejilerine ilişkin bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Önleme veya Müdahale Stratejilerine İlişkin Algıları

Müdahale stratejileri	f	Önleme Stratejileri	f
Öğrenciye ölçülü bir duyarlılık göstermek	8	Derste yeri geldiğinde 5-10 dk. bilgi vermek	14
Çocuğu normalleştirmeye çalışmak	7	Rehberlik servisiyle birlikte seminerler yapmak (çocuk, veli)	6
Sınıftaki diğer çocuklarla ayrıca görüşmek	6	Çocukla birebir ilgilenmek	2
Öğretmenleri bilgilendirip destek beklemek	6	Aile ziyareti yapmak	1
Uzmandan destek almak	5		
Aşırı koruyucu olmak	3		
Toplam	35		23

Tablo 9’da görüldüğü üzere öğretmenlerin çocuğa yönelik cinsel istismarı engelleme ve cinsel istismara müdahale stratejilerine ilişkin neler yapmaları gerektiği konusundaki açıklamaları iki tema altında toplanmıştır.

Müdahale stratejileri teması altında sekiz öğretmen öğrenciye ölçülü bir duyarlılıkla yaklaşacağını, yedi öğretmen çocuğu sınıf ortamına tekrar kaynaştırmaya ve normalleştirmeye çalışacağını, altı öğretmen diğer öğrencilerle mağdur olan çocuğun olmadığı bir zamanda görüşme yapacağını, altı öğretmen öğretmenleri bilgilendirerek ortak bir tutum oluşturmaya çalışacağını, beş öğretmen uzman desteği alacağını, üç öğretmen ise aşırı koruyucu olacağını belirtmiştir. Mağdur öğrenciye karşı aşırı olmayan bir duyarlılığın daha iyileştirici olacağını birçok öğretmen vurgulamıştır. Bu konuda bir öğretmen ‘Çocuğa yönelik çok fazla dikkat çekmemeye çalışırım. Diğer öğrenciler duyduysa bunu önce öğrenci olmadan onlarla konuşur ve süreçten biraz söz ederim. Bence mağduriyet yaşayan öğrenciye çok farklı davranılmamalı, etiketlenmemeli ama yanında bulunduğu da bir şekilde hissettirilmeli o denge kurulabilmelidir.’ (K3) şeklinde açıklama yapmıştır. Yine böyle bir yaşantı sonrası öğretmenleri bilgilendirerek desteklerini sağlamanın önemli olduğunu vurgulayan bir öğretmen ise bu durumu ‘Öğretmen arkadaşlara da bu öğrencinin yaşadıklarının çok büyük olduğunu, dolayısıyla bu öğrenciye daha özel davranmamız gerektiğini söylerim. Çocuğu desteklememiz korumamız gerektiğini söylerim yaptıklarını daha olumlu karşılamamız gerektiğini söylerim.’ (K4) diyerek ele almıştır.

Önleme stratejileri temasında 14 öğretmenden 12'si yeri geldiğinde ve dersten vakit ayırarak beş ila on dakika kadar konuşularak bilgi verilebileceğini, altı öğretmen rehberlik servisi ile birlikte ailelere ve çocuklara yönelik bilgilendirici seminerler yapılabileceğini ifade etmiştir. İki öğretmen görseller ve videoları da bu sürece dâhil edebileceğini, iki öğretmen özellikle kendi sınıf rehberliğini yaptığı sınıftaki öğrencilerle birebir görüşebileceğini ve bir öğretmen risk taşıyan çocukları tespit edebilmek adına aile ziyaretleri yapılabileceğini ifade etmiştir. Bu öğretmenler arasından dördü özellikle kaldırılan rehberlik saatlerine vurgu yaparak bu saatlerde bu tür bilgilendirmeler için zamanı planlamanın önemini ve bu saatlere olan ihtiyacı dile getirmiştir.

Bir öğretmen bu konuda *'Rehberlik saatleri önceden vardı. Şu anda olmaması bana göre bir eksiklik çünkü en çok tehdit altında olan grubu çocuklar olarak nitelendiriyorsak, çocuklara bu rehberlik saatlerinde bu tür bilgilerin verilebileceğini düşünüyorum ben.'* (E4) demiştir. Bir başka öğretmen ise yine bu konuyu *'Aslında önceden rehberlik derslerimiz vardı bizim, rehberlik saati oluyordu ve bence çok da gerekliydi. Çünkü biz şu anda öğrencilerimizi tanımıyoruz ve derse giriyoruz sadece. Rehberlik dersi varken çocukları tanıyorduk ve öyle giriyorduk derse. Aile sorununa, aile yaşantısına kadar ben velimi tanıyordum ama şu anda tanımıyorum. Vakit yok çünkü yani ders mi yapayım rehberlik mi yapayım? Teneffüste halletmeye çalışıyorum.'* (K11) şeklinde değerlendirmiştir. Bu tema içerisinde derste yeri geldiğinde beş, on dakika bilgi verebilirim diyen ve bu konuda çaresizliğini dile getiren bir öğretmen düşüncesini *'Yani ben girdiğim sınıflarda zaten hep söylüyorum hani kimseye güvenmemeleri gerektiğini ya da hiç kimseden hiçbir şey almamaları gerektiğini. Bedenleriyle ilgili senin bedeninin bir bütündür ne amaçla olursa olsun bir başkasının sana dokunmasına izin verme diye bilgilendirme yapıyorum ama elimden bu kadar geliyor.'* (K12) diyerek açıklamıştır.

Bu bulgulara göre 14 öğretmenin ortak ifadesi olarak en işlevsel ve uygulanabilir önleme stratejisi; derste yeri geldiğinde kısa süreli bilgilendirme yapma olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte müdahale sürecinde mağdur öğrenciye gösterilecek ölçülü bir duyarlılıkla öğrencinin normalleştirilmesi en temel iki strateji olarak ortaya çıkmıştır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada öğretmenlerin çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda eğitim alıp almadıkları, çocuğa yönelik cinsel istismarı nasıl tanımladıkları, hangi faktörleri risk etmeni olarak gördükleri, neleri cinsel istismar belirtisi olarak algıladıkları, cinsel istismara eşlik eden diğer istismar türleri konusundaki görüşleri ve failerin sosyo-ekonomik ve eğitim durumlarına ilişkin düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca öğretmenlerin çocuk cinsel istismarına ilişkin yasal sorumlulukları ve çocuğa yönelik cinsel istismarı engelleme ve müdahale yöntemleri konusunda yapılabileceklere ilişkin görüşleri saptanmaya çalışılmıştır. Bulgulara göre öğretmenlerin sadece %15'inin lisans, yüksek lisans veya hizmet içi eğitim kapsamında çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda eğitim aldıkları, geri kalan %85'lik grubun bu konuda hiç bir eğitim almadıkları anlaşılmaktadır.

Aksel ve Yılmaz-Irmak (2015) tarafından yürütülen bir çalışmada elde edilen bulgular mevcut çalışmanın verilerini destekler niteliktedir. Buna göre cinsel istismar konusunda eğitim almış öğretmenlerin oranını %32'dir. Ayrıca Dereobalı, Karadağ ve Sönmez (2013) tarafından öğretmenler üzerinde yürütülen bir başka çalışmada da çocuğun cinsel istismarı konusunda hizmet içi eğitim almış öğretmenlerin oranının sadece %8 olduğu bulunmuştur. Bu bulgular Türkiye'de öğretmenlerin çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda yeterince eğitim almadıklarını göstermektedir. Oysa öğretmenlerin bu konuda hizmet öncesinde veya hizmet içinde eğitim almış olmaları kuşkusuz onların cinsel istismarın belirtileri, risk faktörleri, önleme ve baş etme stratejileri konusunda yetkinliklerine katkı sunardı. Nitekim çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda eğitim almış ve almamış öğretmen adaylarının tutumlarının karşılaştırıldığı bir çalışmada, eğitim almış öğretmen adaylarının çocuğa yönelik cinsel istismar tutumlarının eğitim almamış olanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır (Can-Yaşar, Şenol ve Akyol, 2015). Bir başka çalışmada da (Saribaş 2013) hizmet içi eğitim almış okul öncesi öğretmenlerin bu konuda eğitim almayan öğretmenlere göre çocuğa yönelik cinsel istismar belirtilerini daha iyi saptadıkları belirlenmiştir. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde, Türkiye'de öğretmen yetiştiren fakültelerin lisans ve lisansüstü programlarında çocuğa yönelik cinsel istismar konularına yer verilmesi ayrıca öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinde bu konunun işlenmesi gerekli görülmektedir.

Öğretmenlerin çocuğa yönelik cinsel istismarı nasıl tanımladıklarına ilişkin bulgular incelendiğinde öğretmenlerin hemen tamamı dokunmayı cinsel istismar ile ilişkilendirirken, bunların yarısı kötü niyetli olarak takınılan tutum ve bakışın da cinsel istismar olabileceği gibi daha detaylı açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu durum öğretmenlerin cinsel istismarı büyük oranda birden fazla açıdan ele alabildiğini ve tanımlayabildiğini göstermektedir. Türkiye'de öğretmen adayları üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada teşhirciliğin cinsel istismar olmadığını düşünenlerin oranının %27,3 olduğu belirlenmiştir (Doğan ve Bayar, 2018). Bu bulguda teşhircilik gibi cinsel istismar olduğu açık olan bir olguyu bile her dört öğretmen adayından birinin bilmemesi bu bireylerin henüz mezun olmamış, dolayısıyla cinsel istismar konusunda herhangi bir ders ve eğitim almamış olmalarıyla açıklanabilir. Öte yandan mevcut araştırmada katılımcıların çok büyük bir bölümünün cinsel istismar konusunda eğitim almamalarına rağmen, cinsel istismarı pek çok yönüyle ayrıntılı biçimde tanımlayabilmelerinin nedeni, mesleki kıdem ve deneyimlerinin onları bu konuda yetkin hale getirmiş olmaları ile ilişkilendirilebilir.

Mevcut çalışmada cinsel istismara maruz kalma konusunda belirli risk gruplarından söz edilmiştir. Buna göre çocuk cinsel istismarını çocuğa ve aileye ait özellikler bakımından inceleyen bir araştırmada (Paslı, 2017) çocuğun zihinsel engelli olması ve ergenlik döneminde olmasının çocuk açısından risk oluşturduğu saptanmıştır. Bu araştırmada diğer risk faktörleri arasında baskıcı aile yapısı, sorumsuz baba, babanın kötü alışkanlıkları, ruhsal bozukluklar, aile içi iletişimsizlik, güvensizlik, aile içi şiddet, izolasyon ve ebeveynlerin sorunlu cinsel yaşantısı gösterilmiştir. Finkelhor (1984) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada benzeri biçimde anne-babası arasında olumsuz iletişim olan, ebeveynleri madde bağımlısı olan, zihinsel veya fiziksel engeli olan çocukların daha fazla istismar yaşadığı bulunmuştur.

Bu araştırmada ayrıca çocuk cinsel istismarının en fazla 7-13 yaş aralığında yaşandığı, tüm istismarların %20' sinin ise 7 yaşından küçük çocukları kapsadığını belirtilmiştir. Türkiye'de Bilginer, Heapçioğlu ve Kandil (2013) tarafından yürütülen bir çalışmada ise cinsel istismarın en yaygın olduğu dönem olarak ergenlik ve ilkokulun sonları belirlenmiştir.

Mevcut araştırmada, katılımcıların küçük bir bölümü cinsel istismara maruz kalmada çocuğun cinsiyetini ele almıştır. Literatürde ise kız çocukların erkek çocuklara göre daha fazla risk yaşadığı sıkça dile getirilmektedir (Bilginer vd., 2013; Çöpür vd., 2012; Erdoğan vd., 2011; Finkelhor, 1993; Karakaya vd., 2006; McMillan ve vd., 1997; Putnam, 2002). Bu araştırmaların aksine, Türkiye'de erkek çocukların çocukluk çağı cinsel istismarına kız çocuklarından daha fazla maruz kaldığı sonucuna ulaşan sadece bir araştırmaya ulaşılmıştır (Zeren, Yengil, Çelikel, Arık ve Arslan, 2012). Mevcut araştırmada öğretmenlerin çok az bir bölümünün cinsiyetten bir risk faktörü olarak söz etmesinin çeşitli nedenleri olabilir. Bu sonuç Türkiye'de son yıllarda yazılı ve görsel basında cinsel istismar olgusunun sıkça ele alınması ve bu haberler arasında erkek çocukların da yer almasıyla ilgili olabilir. Ayrıca erkek mağdurların sayısının azlığı, böyle bir durumu ifade etmenin kültürümüzde ayıplanma, dışlanma, homoseksüellikle damgalanma gibi ağır sonuçlarının olması nedeniyle erkek çocuklar tarafından yeterince dillendirilmemiş olmasından da kaynaklanıyor olabilir.

Öğretmenler cinsel istismara uğrayan çocukların çeşitli belirtiler gösterdiklerini dile getirmişlerdir. Türkiye'de Koçtürk ve Bilge (2017) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada cinsel istismara maruz kalan çocukların kalmayanlara göre anksiyete, depresyon, olumsuz benlik algısı ve somatizasyon puanları daha olduğu belirlenmiştir. Easton ve Kong (2017) tarafından çocukluk çağı cinsel istismar öyküsü olan erkekler üzerinde yürütülen bir çalışmada bu çocukların yaşantılarına depresif ruh hali ve psikosomatik şikâyetlerin eşlik ettiği ve hostilitenin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Sigurdardottir ve Halldorsdottir (2013) tarafından çocukken cinsel istismara uğramış kadınlarla yapılan bir araştırmada ise zamanın yaralarını iyileştiremediği hala duygusal olarak derin bir acı içerisinde oldukları, insanlara güvenemedikleri ve yakın ilişki kuramadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle mağdurların cinsel istismar sonucu yaşadıkları travmaların uzun süreli duygusal ve davranışsal sorunlara da sebep olabileceği anlaşılmaktadır.

Öğretmenlere göre cinsel istismara en fazla dövme, tehdit, kötü sözler söyleme, kandırma, baskı ve şantaj eşlik etmektedir. Bu bulgulara göre cinsel istismara uğrayan çocuklar bazen dayak, küfür, baskı, şantaj gibi çeşitli istismar türlerine de uğramaktadır. Literatürde de cinsel istismara sıklıkla fiziksel ve psikolojik istismarın da eşlik ettiği rapor edilmektedir (Erdoğan vd., 2011; Gölge, Yavuz, Yüksel, 2006; Soylu, Pılan, Ayaz, Sönmez, 2012). Bununla birlikte Karakaya vd. (2006) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da cinsel istismara kandırma, tehdit ve zorlamanın eşlik ettiği belirlenmiştir.

Öğretmenlerin çocuk istismarcılarının sosyo-ekonomik durumu ve eğitim düzeylerine ilişkin algıları incelendiğinde, öğretmenlerin genel olarak bu sorunu iki değişkenden bağımsız ele aldıkları görülmüştür. Literatürde yer alan araştırma bulgularında failerin düşük sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyinden olduklarını gösteren bulguların çoğunlukta olduğu dikkati çekmektedir.

Örneğin Erdoğan vd. (2011) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, saldırganların yaklaşık %60'ının eğitim düzeylerinin ilkokul ve altında olduğu ve çoğunluğunun sosyo ekonomik düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir. Benzeri biçimde Gölge vd. (2006) tarafından gerçekleştirilen başka bir araştırmada da saldırganların sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olduğu, çoğunlukla ilkokul ve ortaokul düzeyinde eğitime sahip oldukları belirlenmiştir. Yurtdışında kadın saldırganların özellikleri üzerine yapılan çalışmalarda saldırganların sosyo ekonomik düzeylerinin orta ve düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir (Fairly, 1987; Gannon ve Rose, 2008). Mevcut araştırmada öğretmenlerin büyük bir bölümünün faillerin her tür eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyden olabileceğini, ikinci sırada ise düşük eğitim ve alt sosyo-ekonomik düzeyden olabileceğini belirttikleri görülmektedir. Bu durum öğretmen ve okul yöneticileri gibi eğitimi kesimin kendi öğrencilerini, hatta eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyi çok yüksek farklı mesleklerden ebeveynlerin kendi çocuklarını istismar etiklerine ilişkin haberlerin son yıllarda medyada sıkça yer almasından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca bu bulgu istismar sorununun sadece formel eğitimle önlenemeyeceğini, formel eğitimi destekler biçimde ailede, okulda ve medyada karakter eğitimine ve değerler kazandırmaya da önem verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerin yaklaşık olarak yarısı cinsel istismarını yetkililere bildirme konusunda yasal sorumlulukları bulunduğunu, %10'u yasal sorumlulukları olmadığını, yaklaşık olarak yarısı ise yasal sorumlulukları olup olmadığı konusunda kararsız olduklarını bildirmişlerdir. Bu bulgular Doğan ve Bayar (2018) tarafından yürütülen bir araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Söz konusu araştırmada öğretmenlerin %30'u çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda yasal bildirim yapmanın sadece okul idaresinin sorumluluğunda olduğunu, %42'si ise bu konuda yasal bir düzenleme olmadığını ifade etmiştir. Benzeri biçimde Tugay (2008) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da öğretmenlerin %51'inin yasal olarak bildirim yükümlülüğü taşıdıklarını bilmedikleri belirlenmiştir. Aksel ve Yılmaz Irmak (2015) ise araştırmalarında cinsel istismarla karşılaşan öğretmenlerin yaklaşık dörtte birinin resmi makamlara bildirimde bulunduğunu, beşte birinin ise okul idaresi, rehberlik servisi, rehberlik araştırma merkezi ya da psikiyatriste yönlendirdiği bulgusuna ulaşmıştır. Oysa TCK'da, konusu suç teşkil eden bir fiilin yetkili makamlara bildirilmemesi suç olarak tanımlanmıştır. Ceza hukuku literatüründe ihbar, bir suçun işlendiğinin yetkili makamlara haber verilmesi demektir (Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 158, 159). İhbar, kişiler bakımından hem anayasal bir hak hem de bir yükümlülüktür. TCK'nın 278. Maddesinde belli suçların ihbar edilmesi herkese bir yükümlülük olarak yüklendikten sonra, TCK'nın 279. Maddesinde kamu görevlileri, 280. Maddesinde ise sağlık mesleği mensupları bakımından özel ihbar yükümlülükleri öngörülmüştür. Bu yükümlülüklerini yerine getirmemeleri veya geç yerine getirmeleri halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Keza bir okulda rehber öğretmenin, sınıf öğretmenin, okul veya yurt müdürünün öğrencilerden birisine karşı cinsel istismar suçunun işlendiğini öğrendiklerinde durumu yetkili makamlara bildirmek yükümlülüğü bulunmaktadır. Aksi takdirde kamu görevlileri bakımından 279. Maddedeki suç oluşacaktır (Koca, 2012).

Son olarak öğretmenlere çocuğa yönelik cinsel istismarı önleme ve müdahale etme bağlamında neler yapılabileceği sorulduğunda, katılımcıların büyük bir bölümünün önleme amacıyla ders sırasında öğrencileri bilgilendirmenin öneminden söz ettikleri görülmüştür.

Ancak zamanlarının çok kısıtlı olması ve müfredatı yetiştirme kaygıları nedeniyle derslerinde bu konuya ancak birkaç dakika zaman ayırabileceklerini belirtmişlerdir. Ek olarak öğretmenlerin bu konudaki bilgilerinin sınırlı olduğu düşünüldüğünde önce kendilerinin eğitim almaları gerektiği açıktır. Bu kapsamda öğretmen adaylarının okudukları eğitim fakültelerinde seçilmiş dersler yoluyla, ayrıca hizmet içinde MEB tarafından desteklenmeleri önerilebilir. Öğretmenler tarafından dile getirilen diğer önleme stratejisi okul psikolojik danışmanı ile birlikte seminerler düzenlemektir. Bu seminerlerin çocuklar ve okul personeli kadar veliler için de büyük bir ihtiyaç olduğu açıktır. Ayrıca okullarda çocuklara verilecek kendini koruma eğitimlerinin sistematik bir biçimde eğitim müfredatına dâhil edilmesi elzemdir. Nitekim pek çok araştırmacı, cinsel istismarı engellemenin en iyi yolunun, ortaya çıkmadan önlemek olduğunun altını çizmektedir (İbiloğlu vd., 2018).

Öğretmenlerin istismara uğramış bir çocuk olduğunda izleyebilecekleri müdahale stratejileri kapsamında, öğrencilere karşı duyarlı davranma, çocuğun normal yaşamını sürdürmesine destek olma, öğrenciler ve öğretmenlerle görüşerek istismara uğramış öğrenciye daha hassas davranmaları konusunda işbirliği yapma, uzman desteği alma ve aşırı koruyucu alma gibi stratejileri önerdikleri görülmüştür. Bu stratejiler arasında çocuğa aşırı koruyucu davranmanın sağlıklı bir sonuç doğurmayacağı düşünülmektedir. Bu önerinin dışında kalan diğer önerilerinin makul olduğu söylenebilir.

Son olarak bu çalışmanın sınırlılıklarından söz etmek gerekir. Bu çalışmanın verileri Ankara'daki iki ayrı ortaokulda çalışan, araştırmaya gönüllü olarak katılan, çok büyük bir bölümü 10-15 yıl kıdemi olan 20 ortaokul öğretmeninden toplanmıştır. Mesleğe yeni başlamış veya kıdemi daha az olan, farklı bölge veya şehirden farklı öğretmen grupları üzerinde veri toplanması halinde, farklı sonuçlar elde edilmesi mümkündür. Bu nedenle bu araştırmadan elde edilen verilerin Türkiye'deki tüm öğretmenlere genellenmemesi önerilir.

KAYNAKÇA

- AKSEL, Ş., Yılmaz Irmak, T. (2015). Çocuk cinsel istismarı konusunda öğretmenlerin bilgi ve deneyimleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 2.(16), 373-391.
- BİLGİNER, Ç., Hesapçıoğlu, S.T., Kandil, S. (2013). Sexual abuse in childhood: a multi-dimensional look from the view point of victims and perpetrators. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 26.55-64.
- BALCI, A. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma: yöntem teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Yayınları.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., Kılıç- Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- CAN YAŞAR, M., Şenol, F.B., Akyol, T. (2015). Öğretmen adaylarının çocuğa yönelik cinsel istismar tutumlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1.(2). 228-241.
- ÇÖPÜR, M., Üneri, Ö. Ş., Aydın, E., Bahalı, M. K., Tanıdır, C., Güneş, H., Erdoğan, A. (2012). İstanbul ili örneğinde çocuk ve ergen cinsel istismarlarının karakteristik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13.46-50

- DEREOBALI, N., Çırak Karadağ, S. ve Sönmez, S. (2013). Okulöncesi eğitim öğretmenlerinin çocuk istismarı, ihmali, şiddet ve eğitimcilerin rolü konusundaki görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 1. 50–66.
- DOĞAN, T., Bayar, Ö. (2018). Çocuk cinsel istismarı: geleceğin öğretmenleri ve okul psikolojik danışmanları ne kadar biliyor? *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11. (55). 571-581.
- EASTON, S. D., Kong, J. (2017). Mental health indicators fifty years later: a population based study of men with histories of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 63. 273-283.
- ERDOĞAN, A. T., Tufan, E. T., Karaman, M. T., Atabek, M. T., Koparan, C. T., Özdemir, E. T., Ankaralı, H. T. (2011). Türkiye'nin dört farklı bölgesinde çocuk ve ergenlere cinsel tacizde bulunan kişilerin karakteristik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 1.(12), 55-61.
- EROL, D. (2007). *Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocuklardaki fiziksel istismar belirtilerine ilişkin farkındalıkları (Eskişehir il örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- FALLER, K. C. (1987). Woman who sexually abuse children. *Violence and Victims*, 2. (4), 263-276.
- FINKELHOR, D. (1984). *Child sexual abuse: new theory and research*. New York: Free Press.
- FINKELHOR, D. (1993). Epidemiological factors in the clinical identification of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 17. (1), 67–70.
- GANNON, T. A., Rose, M. R. (2008). Female child sexual offenders: towards integrating theory and practice. *Aggression and Violent Behavior*, 13. (6), 442-461.
- GOODYEAR-BROWN, P. (Ed.). (2012) *Handbook of child sexual abuse*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- GÖLGE, B. Z., Yavuz, M. F., Yüksel, Ş. (2006). Cinsel saldırgan profili. *Adli Tıp Dergisi*. 20. 1-17.
- HEDIN L.W. (2000). Physical and sexual abuse against women and children. *Current Opinion in Obstetrics and Gynecology*. 12. (5), 349-355.
- İBİLOĞLU, A. O., Atlı, A., Oto, R., Özkan, M. (2018). Çocukluk Çağı Cinsel İstismar ve Enstest Olgularına Çok Yönlü Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10. (1), 84-98.
- İŞÇİBAŞI, Y. (2005). İletişim teknolojisinin uluslararası sorunu: internette çocukların cinsel istismarı. *Kurgu Dergisi*, 21.143-167.
- KARAKAYA I, Coşkun A, Ağaoğlu B, Şişmanlar ŞG, Yıldız Ö, Memik ÇN, vd. (2006). Cinsel istismara maruz kaldığı bildirilen olguların ruhsal değerlendirme sonuçları. *Adli Tıp Bülteni*, 11: 53-59.
- KOCA, M. (2012). Çocuk istismarında ihbar yükümlülüğü. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3. (1), 113-128.
- KOÇTÜRK, N., Bilge, F. (2017). The irrational beliefs and the psychological symptoms of the sexual abuse victims. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30.113-123.

- MACMILLAN, H. L., Fleming, J.E., Trocme, N., Boyle, M.H., Wong, M., Racine, Y. A., Beardslee, W. R., Offord, D. R. (1997). Prevalence of child physical and sexual abuse in the community. *Jama*, 278. 131-135.
- PASLI, F. (2017). Cinsel istismara uğrayan çocukların ekolojik sistem yaklaşımı açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4. (2), 39-53.
- PUTNAM, F. W. (2003). Ten-Year research update review: child sexual abuse. *Jam Acad Child Adolesc Psychiatry*, 42. 269-78.
- ROWAN, E. L. (2006). *Understanding child sexual abuse*. United States of America: University Press of Mississippi.
- SARIBAŞ, K.A. (2013). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarına yönelik farkındalıklarının belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Üniversitesi, Çanakkale.
- SIGURDARDOTTIR S., Halldorsdottir S. (2013). Repressed and silent suffering: consequences of childhood sexual abuse for women's health and well-being. *Scandinavian of Caring Science*, 27. 422-432
- SOYLU, N., Şentürk, Pılan, B., Ayaz, M., Sönmez, S. (2012). Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerde ruh sağlığını etkileyen etkenlerin araştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13. 292-298.
- TUGAY, D. (2008). *Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- TÜİK (2019). Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>. (21.05.2019 tarihinde ulaşılmıştır).
- WHO (2018). World Health Organization. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/en/ (28.07.2018 tarihinde ulaşılmıştır).
- WILLIAMS, L. M. (1994). Recall of childhood trauma: a prospective study of women's memories of child sexual abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 62. (6), 1167-1176.
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- ZEREN, C., Yengil, E., Çelikel, A., Arık, A., Arslan, M. (2012). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı istismarı sıklığı. *Dicle Tıp Dergisi*, 39. (4), 536-541.
- ZOROĞLU, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Eröcal Kora, M., Alyanak, B. (2001). Çocukluk Dönemi İstismar Ve İhmalinin Olası Sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2.(2), 69-78.